

LADÁNYI István

Pannon Egyetem
Humán Tudományi Kar
Veszprém, Magyarország
ladanyi.istvan@htk.uni-pannon.hu

„ZENTAI” JELENTÉSEK DANYI ZOLTÁN
A RÓZSÁKRÓL CÍMŰ REGÉNYÉBEN

Meanings based on Zenta in the Danyi Zoltán's novel
A rózsákról (About the Roses)

„Senčanska” značenja u romanu *A rózsákról (O ružama)*
Zoltana Danjija

Danyi Zoltán regényének sajátos ellentmondása, hogy az elbeszélői perspektíva meglehetősen „köldöknéző”, ugyanakkor váratlanul és jelentőségteljesen szóhoz jut az elbeszélő vajdasági magyar horizontja. Kutatási témám nem kockázatmentes: egy fikciós mű terének egyes elemeihez olyan jelentéseket kíván hozzárendelni, amelyek jórészt csak azokban az olvasatokban bontakozhatnak ki, amelyek a regényben meg nem nevezett város modelljét Zentával azonosítják, így a regényben olyan jelentéseket is aktivizálnak, amelyek a település szerkezetéből, méreteiből és távolságaiból, térhierarchiájából, mikrokultúrájából következnek. Abból kiindulva, hogy a fikciós világok megképzésénél az olvasatokban mindig szükségszerűen aktivizálódnak a befogadó más kulturális alrendszerekből származó tapasztalatai, Danyi Zoltán regényének olvasatai között relevánsnak látszik a regényvilágban éppen csak megnevezett vagy csupán érintett, ugyanakkor néma helyszínek lehetséges jelentéseinek érzékeltetése. Az elbeszélő markáns szelekciós mechanizmusai, jelentőségteljes hallgatásai és elhallgatásai is indokoltnak láttatják a helyhez kapcsolódó szűkszavú közlések körüli vizsgálódásokat.

Kulcsszavak: térpoétika, lokális kódok, megnevezések, narratív szelekció

A főhős a születési helyén él, és ez a hely a saját élettörténetével és az élete során a hely elsajátított történetével, az ehhez való viszonyával meghatározó számára. A helyhez való viszonynak része a családtörténet, a város múltja és a tágabb térségi meghatározottságok, az, hogy a hely a délszláv háborúk hátor-

szága, egyúttal kisebbségi magyarok által lakott település, a Magyarországhoz fűződő kötődések bonyolult (érintett, ugyanakkor mélységében és szerteágazó voltában kibontatlanul hagyott) viszonylataival. A családi és tágabb közösségi múltakhoz való viszony elhallgatásokkal terhes. A regény világában ezzel a vajdasági kisvárosi világgal szemben álló, új, másik, oostendei helyszín tapasztalatainak elbeszélése a fentiekkel dialogizálva jut értelemhez, és itt, az egykori gyarmatbirodalomra épült jelenben tapasztalja meg a főhős a múlt terhes örökségéhez való viszony más, elfogadóbb lehetőségeit. Itteni tapasztalataiban a múlthoz való viszonyban nem a múlt eltörlése, korrigálása vagy helyrehozása, hanem összetevőivel együtt sajátként való elfogadása és ennek az így sajátként felismert életnek a jelenben való folytatása mutatkozik meg lehetőségként. Tulajdonképpen azt a jelen időt találja meg Brüsszelben és Oostendében, amely a múltbéli történések egymásra rakódott rétegei fölött, de a múltat is sajátként tudva létezik. A múlthoz való viszony változik meg radikálisan az idegen, tehát a saját örökölt, terhelő jelentéseket nem hordozó környezetben: „Mindegy, gondoltam, a múltnak vége, és milyen jó, hogy örökre vége van” (Danyi 2021, 315). Ez nem a múlt tagadását, felszámolását jelenti, hanem érdemi feldolgozását, sajátá tételét, elhelyezését. Az utólag módosíthatatlan, helyrehozhatatlan múlt helyett, azt tudomásul véve, a halottakat rendesen eltemetve, de a jelenben kell élni, vonja le a következtetéseket a regény első személyű, önmaga történetét mondó elbeszélője. A népi történetek rosszul elföldelt halottai kapcsán jut – a maga „rózsás” nyelve révén ezeknek a gondolatoknak a feltételességét is megformálva – a következőkre: „Talán csak annyi kellene, tényleg nem sok, mindössze annyi, hogy kiszedjük őket, mint ahogy a rózsákat szoktuk kiszedni ősszel a földből, és aztán újra eltemessük, szépen egyesével, mint ahogy a rózsákat ültetik a kertben” (Danyi 2021, 369).

Tanulmányomban Danyi Zoltán regényének a címben jelzett részkérdéseire, a lokálisként szerephez jutó jelentésekre fókuszálok, amelyek nem tartoznak ugyan a regény legszembetűnőbb jellemzői közé, és a jelentésképző relevanciájuk sem problémátlan – bizonyos jellemzők csak akkor juthatnak értelemhez a regényben, ha a regénymodellként felismerhető, ugyanakkor nem megnevezett Zenta kulturális szövedékének jellemzőit juttatjuk szóhoz. Úgy látom ugyanakkor, hogy a most elővezetendő módon is foglalkoznunk kell a regény meg nem nevezett főszereplőjének, egyúttal saját története elbeszélőjének ahhoz a térhez való viszonyával, ahová az elbeszélő történetének jelentős részét helyezi. Ez a kultúratudományi megközelítés számol a műalkotásban színre vitt világ és az események világa közötti ontológiai különbséggel, de ugyanakkor azzal is, hogy a műalkotásban modellezett fiktív világot is csak a nyelv és az elbeszélés refe-

renciális meghatározottságaival, kultúrafüggően tudjuk értelmezni: és ahogy nem tudjuk mellőzni a rózsza kultúrnövény szimbolikus, kereskedelmi, kertészeti stb. jellemzőinek aktivizálását vagy például az apa, anya, nemiség, kisváros, vajdasági magyar kisebbségi meghatározottságok, Közép-Kelet-Európa és a Nyugat-Európába migrálás stb. kulturálisan körülhatárolható, a regény jelentéseinek feltárásában/létrehozásában érvényesülő kódjait, úgy nincs okunk rá, hogy ne azonosítsunk be olyan jellemzőket, amelyek a regényvilágban felismerhető konkrét kisvároshoz, Zentához kapcsolhatók. Óvatosságra ad okot ugyanakkor, hogy a regényben kibontakoztatott cselekményben szülőhelyként és az események meghatározó helyszínéként a város nem kap megnevezést, és így csak feltételelesen azonosítható ezzel az észak-bácskai kisvárossal. Erős szerzői szándéknak látszik, hogy az első személyű elbeszélő nem nevezi meg a regényvilág meghatározó helyszínét, vagyis hogy Palics, Szabadka s egyáltalán Vajdaság beazonosításával szemben nem hangzik el annak a településnek a neve, ahol a főhős él, apjával rózsát termeszt, amelyet naponta bejár, ahonnan autóval elindul, majd hazaérkezik.

A rózsákról című regény jellemzője, hogy a bőséges és részletgazdag elbeszélés rendkívül szűken fókuszál, és a szabadföldi rózsatermesztés, az apához való viszony, a saját nemi szerv megbetegedésének és gyógyítási próbálkozásainak részletei, továbbá a főhős pszichotikus kényszereinek aprólékos megjelenítése mellett számos elhallgatás, elnémulás, szóba hozott, ugyanakkor kifejtetlenül hagyott esemény, viszony, helyszín, tárgy stb. jellemzi. Az elbeszélő tekintetét leképező szűk fókuszálás révén az elbeszélés – mindig csak néhány részletet láttatva – homályban hagyja szinte a teljes környezetet s így a várost is, amelynek közegében a főszereplőt mozgatja. Az első személyű elbeszélő megnevezi ebből a térből a rakpartot, a szerb temetőt, az elhagyott laktanyát, néhány utcát, a Jézus szíve templomot, a zsidó temetőt, a töltést vagy a Népkertet, „ügynevezettként” említi a városközpontot, még a Keresztes nevű külterületi résszel, illetve nevének „értelmetlenségével” is foglalkozik, továbbá említi Tornyos, Szabadka, Palics és Újvidék településeket, Szabadka és főleg Palics ugyancsak szűk látószöggel, de szintén pontosan modellezett térben pedig a cselekmény lényeges elemeit bontakoztatja ki. A regény utolsó harmadában aztán, az elbeszélői fókusz jelentősen módosítva, tágabb horizontú képeket kapunk Brüsszel városrészeiről, be- és kivezető útjairól, utcáiról, tereiről, amelyeket a szó szoros értelmében körültekintően megjelenít. Mindezekkel szemben, a szóba hozott más vajdasági településekkel szemben sem mondja ki az elbeszélő-főhős annak a városnak a nevét, ahol él, és nem hangzik el a folyó neve, amelynek a rakpartján sétál, pontosabban „járkál”, ezt a szót használja

ugyanis cél nélküli esti gyaloglásaira az elbeszélő, akkurátusan részletgazdag elbeszélésében tehát nem mondja ki a folyó nevét, ahonnan indítja a járkálásait – ahogy nem mondja ki a saját nevét, apja vagy anyja vagy a feleségnek nevezett nem-feleség nevét sem.

Milyen regénypoétikai következményei vannak mindennek, és milyen jelenségeket hordoznak a megnevezések, valamint a megnevezések kihagyásai? A néma jeleket nem lehet csupán valamilyen lélektani realizmus számlájára írunk, amely szerint az ember nem használja a számára magától értetődő kötődéseknél a neveket, ehelyett inkább a viszonyokat jelzi: apám, anyám, feleségem, a hely, ahol élek. A regény gondos felépítése, az elbeszélésnek a fikción belül is hangsúlyosan megalapozott jellemzői – az írásaktus fikcióba íródása – túlmutatnak ezen. Láthatólag erős szerzői döntés áll amögött, hogy a mű elbeszélője elkerüli ezeknek a neveknek a használatát – pontosabban bármilyen név használatát ezekkel kapcsolatban. Radics Viktória kérdésére, aki egy online beszélgetésben a főhős és a szerző, valamint a regényvilág és a szerző világa közti átfedésekről és különbségekről faggatja, Danyi Zoltán úgy válaszol, hogy „[a]z olvasó veszélyben van, aki ismer. Ugyanolyan veszélyben, mint amilyen veszélyben én voltam, amikor írtam ezt a könyvet.” Elsősorban a rózsák kapcsán fogalmazza meg a valós tapasztalatokhoz való viszonyt, de a teljes tapasztalati világ kapcsán fölteszt kérdésre a távlat megteremtésének a szükségességéről beszél (Danyi–Radics 2022). A regény poétikai jellemzői és a szerzői nyilatkozat alapján is nyilvánvaló, hogy Danyi nem önéletrajzi regényt és nem Zenta-regényt kívánt írni, a regény céljai túlmutatnak ezen. Zentát Radics Viktória is úgyszólván magától értetődően beazonosítja ebben a beszélgetésben, valamint a regényről írt kritikájában, hangsúlyozva ugyanakkor az életrajzi beazonosítás veszélyeit, óva a közvetlen életrajzi és referenciális olvasattól: „A főhős, a visszatekintő elbeszélő Zentán él és tizenegy betűből áll a neve, de nem azonos a szerzővel” (Radics 2022). Bocsik Balázs is egyértelműen és indoklás nélkül beszél Zentáról a regényvilág kapcsán (Bocsik 2022, 90–91), Bárány Tibor pedig az ÉS-kvartettben a regény jobb értése iránti szenvedélyes olvasásban a konkrét térbejárás szándékáig is eljut: „még az is megtörtént, hogy egy szép napon a családommal elmentünk a Palicsi-tóhoz, mert azt gondoltam, hogy meg kell néznem, és akkor jobban fogom érteni a könyvet” (Bárány et al. 2022, 20). Nem derül ki, hogy Bárány Tibor miért „csak” Palicsig jutott el a regényfikció modelljével szolgáló terek bejárásában, illetve hogy képbe került-e valamiképp Zentával kapcsolatban. Olvasói gesztusa mindenesetre tanulságos abból a szempontból, ahogy a regény a térrel bánik, ahogy a tértapasztalatokat elbeszéli és érvényre juttatja a regény jelentéseinek megképzésében. A térta-

pasztalet elbeszélése azért is figyelmünkre méltó, mert ugyanaz a szenttelen, akkurátus figyelem és elbeszélés közvetíti (és idegeníti el monomániás pontosságigényével) a rózsákkal kapcsolatos munkafolyamatot, a (férfi)test betegségét és szenvedését, a szerelmi viszonyt, mint amellyel a térben való közlekedés részleteit elmondja; továbbá ez a részletekre koncentrááló rideg, kíméletlen pontosságra törekvős lesz az alapja a brüsszeli–oostendei önreflexiónak is.

Bárány Tibornak a könyvhöz történő odaadó viszonyulását, amely a szóba hozott terekkel kapcsolatban személyes tapasztalatokhoz kíván jutni, egyáltalán nem látom indokolatlannak *A rózsákról* esetében. Az elbeszélés révén ugyan létrejön a regénynek a főhős érzékelésében realizálódó saját ideje, jelentőség-teljesen közvetíti ez az elbeszélés a hős tértapasztalatait, továbbá a település-jellemzők is a maguk szükségességében, a közöltekkel és a nyilvánvalóan el nem mondottakkal együtt markáns jelentéshordozók. Ugyanakkor megkockáztatom, hogy a modellként szolgáló Zentával kapcsolatos tértapasztalatok, akár egy várostérkép által történő térbejárások – a jelentésszűkítések, félrevezető egyértelműsítések veszélyével együtt – értőbb olvasatot hoznak létre, ha ezeket a tapasztalatokat a regényfikció jellemzői szerint érvényesítjük. Az alábbiakban felvázolok néhány lehetőséget, amelyekkel jelentésekhez juttathatók az elbeszélés hiátusai, néma vagy *majdnem néma* jelei.

A gyaloglások terének dimenziói, különös tekintettel a kisvárosra, ahol nem szoktak sétálni – az egyedül kószáló „flaneur” pedig végképp idegen, az időt és a lehetőségeket tékozló egzisztencia –, erőteljesen megjelenítik a főhős rendhagyó lelkiállapotát és pillanatnyi állapotát, és hozzáadnak annak az örökölt minták elleni lázadásnak a súlyához, amely a rózsatermesztő fiát jellemzi.

Az egyik útvonalam a rakpartról indult, és a vámudvarig vezetett, addig a vámudvarig, ahonnan a rózsákat szállító kamionok indultak régen a németekhez, a vámudvartól a szerb temető felé mentem, majd a kiürített kaszárnya mellett a Madách utcáig gyalogoltam, ahol a küzdelemre, a bizva bizásra gondoltam, aztán az utca végén jobbra fordultam, a Jézus Szíve-templom felé indultam, és mikor a templomhoz értem, akkor pedig egy feldarabolt szívre gondoltam, és az út innen egyenesen vezetett vissza a rakpartra, a másik útvonalam szintén a rakparton kezdődött, de ellenkező irányba, a híd felé vezetett, ahol átvágtam a töltésen, és a Népkerten át, az egykori Kioszk étterem lerobbant épülete mellett haladtam tovább, aztán a vasúti aluljárónál elhagytam a népkertet, és a part alatti utcán a zsidó temetőig gyalogoltam, majd felmentem a Csonka lejárón, a sarkon balra fordultam, és a Szent János-szobor hosszú utcáján mentem vissza a rakpartra (Danyi 2021, 56).

A harmadik útvonal leírása megközelítőleg beazonosítja ezen a fikcióbeli térképen azt is, hogy a főszereplő lakása a kiindulópontként és végpontként szolgáló, de a folyót nem láttató rakparton van, „járkálásai” tehát természetszerűleg ettől a lakástól indulnak: „[...] majd a Nemanja utcán balra fordultam, és a Halász térig mentem, onnan pedig az említett kanyargó, görbe utcán tértem vissza a lakóházba, ahol abban az időben éltem” (Danyi 2021, 57).

A rózsakertészet és a Keresztes nevű külterület megközelíthetősége is leírást kap az elbeszélésben az apa egyik tevékenységéről szólva:

A zsákot a bicikli rúdjára fektette, egy madzaggal többször átkötözte, majd végigtolta a város úgynevezett központján, a körforgalomnál aztán lement a part alá, és a part alatti utcán a zsidó temetőig ment, ahol jobbra fordult, és az aszfaltos úton a Keresztes felé vette az irányt, nem tudom, miért nevezik azt a részt Keresztesnek, soha nem láttam arra egyetlen keresztet se, de így hívják, ma is így nevezik azt a területet, ahol a rózsáink voltak (Danyi 2021, 97).

Az apa útja kapcsán fontosnak tartja még közölni, hogy „[h]a jól számolom, ez az út a péktől a raktárig körülbelül háromnegyed órát vett igénybe” (Danyi 2021, 97). A többi útnál, amennyiben jelentőséget tulajdonítunk a zentai lokalizálásnak, akkor szintén játékba hozhatjuk ezeknek az időbeliségét.

A térhasználathoz kötődő leírásoknak a jelentősége a maga komplexitásában különösen jól megmutatkozik az olyan eseménysoroknál, ahol azokba ágyazódva, más részletező leírásokkal együtt érvényesülnek. Annak a rózsaföldi jelenetnek, majd a kerékpáros hazaútnak az aprólékos leírása például, amikor a főhős a feleségének mondott barátnőjét várja, hogy hazafelé tartva Újvidékről Palicsra meglátogassa, és a főhős ezzel a különös alkalommal élve megkérje a kezét, a konkrétumoknak ez által a minden részletre kiterjedő elbeszélése által nyeri el igazán értelmét. A férfinak eszébe jut, hogy igazán illő lenne, ha a tervezett lánykérést azzal tenné még ünnepélyesebbé, ha rózsákkal köszöntené a tulajdonképpen máris feleségének tartott jövődöbéli feleségét. Még azt is kockáztatja, hogy az „ünneplőfarmer”-nek nevezett nadrágját is hamarosan munkásnadrággá kelljen minősítenie a rózsaszedés közben óhatatlanul bekövetkező roncsolódásai miatt. A nadrág állapotára ügyelni kívánó, a rózsák előtt elhajló, a hajtásokat kikerülő, átugró vagy óvatosan félrehúzó mozgás koreográfiája részletező leírást kap, s egyáltalán az egész esemény, az odakerékpározás, az elmenetel a metszőollóért a szokásos helyére, a szedett rózsák színe, majd szintén a regényidőt kiterjesztő betétként a kutyákhoz kapcsolódó történetek részletező felidézése, ahogy az apa befogadta és gondozta őket, a különböző kutyák

leírása, viselkedésük mintázatai általában és a konkrét rózsaszedő alkalommal, a megszedett rózsák vizes újságpapírba, majd nejlonzacskóba csomagolása és a bicikli kormányára akasztása, végül a hazafelé kerékpározás útvonalának a taglalása, a dűlőútról balra kanyarodva az aszfaltos útra, azon a zsidó temető irányába tekerés részletei a naplementével, a közben elgondoltakkal, elképzelttel – mígnem eszébe villan az egész, koreográfiyszerűen végigvitt és aprólékosan elbeszél cselekvéssor értelmetlensége: „már majdnem a zsidó temetőnél jártam, mikor eszembe jutott, amit mindig elfelejtettem, hogy a feleségem érzékeny a virágporra, vagyis hiába szedtem neki rózsát, hiába szedtem le az első virágokat, ezzel csak elszomorítanám őt” (Danyi 2021, 86). Így a zsidó temetőnél úgyszintén balra kanyarodva „az úgynevezett part alatti utcá”-ra, „melynek valami rendes neve is volt, de a rendes nevét mindig elfelejtettem” (Danyi 2021, 86), ennek a part alatti utcának a bal oldalán a fübe dobálja a rózsákat. A leírás megemlíti a vasúti töltést, a város peremének, majd a városközpont felé haladás útvonalának különféle részleteit, azt is, amerre épphogy nem megy, a Népkerten keresztül vezető útvonalat, mert egy másik útirányt választ, végig a part alatt megy, majd az utca végén jobbra fordul, felhajt a városháza irányába néző „lejtős utcán”, áthalad a körforgalmon, majd kimegy a rakpartra, és ott jobbra fordulva megy haza. Itt az eltökélt és odaadó cselekvések végigvitele, majd a hazaút részletezése az így megképzett idővel és térrel az egész művelet értelmetlenségében jut tragikomikus értelemhez. (Az elbeszélés és a regényvilág gondos felépítése más vonatkozásokban is hasonlóan érvényesül, így például a lokális világ jellemző részeként olvashatók a barkácsolás következetesen részletezett változatai is. Az apa világát jellemzik a saját kialakítású megoldások a rózsatermesztő birtokon, de áttételesen egyéb vonatkozásokban is – az egyik jelenetben majdnem az életével fizet az egyik ilyen barkácsolás miatt. Ebben a jelentéskörben módosulnak a rózsakertészeti eljárásaként legitimált oltás – a vadalany és a nemes hajtás „összebarkácsolása” –, vagy a péniszműtét során a szájból kimetszett bőrcsík hengerré sodrása és behelyezése az eltávolított húgycső helyére a péniszbe – a test sebészi barkácsolásaként. Ennek a barkácsolásnak lesz aztán a következménye, hogy egy nem megfelelő másik nyíláson is távozik a vizelet.)

A gyalogos térbejárások, ahogy az autózások is a főszereplő mint személy és mint testi, biológiai adottságokkal meghatározott lény mozgásai a térben, és a test fizikai igénybevétele, az időtartamok, a megtett távolságok, a méretarányok jelentőséggel bírnak a regény jelentésképzésében. A pontosan részletezett útvonalak, a konkrét tér tapasztalatok nélkül is, az elbeszélésben megjelenített „járkálások” végigmondásával erről a világról és a főszereplőnek a hozzá

való viszonyáról beszélnek. A főhős végig egy teljesen üres, kihalt, az egykori épületek által jelzett jelentőségét, jelentéseit vesztett településen „járkál”, ahol a térmegnevezések egy (vagy több) régi világ jelentéseit hozzák játékba, de nem bontják ki, ahol a laktanyát (feltehetőleg már régen) kiürítették, a Népkert elvadult, a Kioszk étterem lerobbant, és a temetők is mintha egy elsüllyedt civilizáció emlékei lennének, amely emlékeket senki nem idézi fel, amelyekről mintha senki nem tudna, az ezekre utaló toponímiák jóformán néma jelekként funkcionálnak, egykori funkciójukhoz kötődő jelentéseik elhomályosultak.

Az aprólékosan részletező városi, valamint észak-bácskai térbejárásokat, továbbá a rózsaföld hasznosan strukturált szűk terében a munkafolyamatokhoz szükséges mechanikus mozgásokat követően, a regény kétharmadánál teljesen megváltozott tértapasztalatok kerülnek színre. Hirtelen megváltoznak a méretarányok, a főszereplő autóval átszeli Nyugat-Európát, hogy aztán a korábbihoz hasonló részletességgel, ámde tágabb, magasabbra emelt horizonttal közelítsen rá Brüsszelre, illetve az északi-tengeri, nyugat-flandriai, oostendei tengerpartra, az így létrehozott távolságban hagyva Észak-Bácskát és a főszereplő-elbeszélő közlése szerint hamarosan eltűnő vajdasági magyarokat. Amikor a bevándorlókkal foglalkozó belgiumi alapítványt működtető G. a főszereplővel folytatott beszélgetésében visszakérdez, hogy lényeges-e a rózsák és a tenger kapcsán, hogy valaki vajdasági vagy nem vajdasági, és hogy magyar vagy nem magyar, akkor a váratlan és nyersnek érzett kérdésre a főszereplőnk az elbeszélése szerint így válaszol:

azonnal, gondolkodás nélkül, [...] ösztönösen válaszoltam neki, hogy igen, lényeges, mivel egy kihalófélben levő fajtáról van szó, éppen ez a lényeges benne, hogy kihalófélben van, és rövidesen el fog tűnni, mint ahogy az összes többi, a szerbek, a horvátok, az olaszok és a franciák is, de a vajdasági magyarok fognak a leghamarabb eltűnni, és ez kivételes helyzetet jelent, kivételes vagy kitüntetett helyzetet, valahogy így fogalmaztam, és ebből a kitüntetett helyzetből jobban látható, hogy ez is semmi, megjelenik és eltűnik, mint a rózsaszín fény az emelkedő és süllyedő hullámok felszínén, de hogyha kibírnánk, ha készen állnánk rá, ha elég erősek lennénk hozzá, akkor éppen ez a semmi alapozhatna meg egy valódi közösséget, az eltűnők közösségét, mert ez legalább tényleg közös bennünk (Danyi 2021, 419).

Az eltűnésnarratíva szempontjából látszik lényegesnek az észak-bácskai világ aprólékos részletezése abban az állapotában, amelyben a földhözragadt perspektívából csak a szigorúan lokális látszik, a rendelkezésre álló utcák,

útvonalak ember alkotta szerkezethálójával. Az elbeszélésben kibontakozó történetben a főszereplő soha nem lép le az útvonalakról, legfeljebb az út menti keresztül megy el vizelni, a strukturálatlan, meg nem művelt, civilizálatlan vagy kevésbé civilizált természeti környezet nem létezik számára, kötött pályákon mozog – egészen az oostendei tengerpart „civilizálatlan” hullámaiig. A helymegnevezésekhez és ezzel a saját térhez való viszony is ebben az összefüggésben realizálódik. A főszereplő használja a vajdasági magyar tér közhasználatú jeleit, így térkoncepcióit is, a magyar és szerb toponímiák vegyes használata a pillanatnyi, a huszadik és huszonegyedik század fordulójára jellemző lokális állapotokat mutatja, ezzel együtt a főhős már nem kérdez rá a közösségi múlt ezekhez kapcsolódó, identitásképző jelentéseire, ahol pedig rákérdez, ott azt jelzi, hogy megszakadt a hagyomány, megszakadt a közösségi tudás átadásának láncolata, a főhős nem érti, hogy miért úgy nevezik a Kereszttest, ahogy nevezik, helyenként elbajlódik a változóban levő utcanevekkel, mint például a part alatti utca használhatatlan és épp ezért kihagyott nevével. Egyébként többnyire a hivatalos térmegnevezéseket használja (Madách utca, Nemanja utca), nem él archaizáló megnevezésekkel, talán csak a Csonka-lejáró esetében, amit viszont – ha figyelembe vesszük a többi toponímia pontos zentai vonatkozathatóságát – szembetűnően eltéveszt. Akár szerzői, akár elbeszélői, akár szándékolatlan, akár szándékos a tévesztés, beleillik abba a képbe, amelyet az elbeszélő a saját teréhez való viszonyáról megalkot. A férfinak a szülőhelyéhez, amelynek az utcáit naponta járja, és amelyben mindent magától értetődően ismer, egyáltalán nem az otthonosság képzetei kötődnek. Nem jelöli meg sajátjaként; helyleírásai, körülírásai eltávolítják az elbeszélő-főhőstől a helyeket, nem identifikálja magát ezekkel. Ahogy a lakása sem otthonként íródik le, hanem ideiglenes élőhelyként: „a lakásra indultam, ahol abban az időben éltem” (Danyi 2021, 285), úgy a városához vagy a város valamelyik részéhez sem fűződik birtokviszonya vagy azonosságérzete. Jól ismeri városát, mégis idegenként mozog a közegében. Semmit sem tudunk meg a szülővárosról, a hozzá való viszonyról, a főhős itteni helyéről, nevelődéséről, netán iskolájáról, iskolatársairól. Megemlíti, hogy régebben még voltak barátai. Nem tudjuk, hogy mi történt, mi történik a város lakóival, mi van az egykori laktanyával, hová lettek belőle a katonák, a szóba hozott Jézus szíve templommal, a szírom formájú, lekerekített sírkövekkel jellemzett zsidó temetővel, és miközben szóba kerül a szerb temető, nincs szó a szerbokról, vagy szóba kerül a tiszai ártér, de nincs szó a Tiszáról. Az elbeszélésben megjelenített város teljességgel üres, az elbeszélő soha nem találkozik senkivel a közterületeken. A város jelene is a látótér peremén marad, a nem is oly távoli múltja felett pedig, magyarokkal, szerbekkel,

zsidókkal együtt teljes a homály, a „járkálások” határait a temetők jelölik ki. Brüsszel tulajdonképpen sokkal bőségebb és részletgazdagabb leírást kap a regény végén, mint az a város, amelynek a leginkább meghatározónak kellene lennie a főhős életében. Csonka, a közvetlen látótér peremén már eltűnően lévő, homályosan azonosítható világ az, amelyben a főszereplő mozog.

A zentai világ kibontatlansága mellett van egy másik megnevezés nélkül maradó, jóformán teljesen kibontatlan komplex jel a regényben, egy kétnyelvű, olasz eredetiben és francia fordításban kiadott könyv, amelyben a mozaikos elbeszélői közlések alapján Dante *Isteni színjátékát* ismerhetjük fel. Ezt az utalást jelen összefüggésekben leginkább a Dante művének hálójában összefogott késő középkori, emelkedettségben és alávalóságban, szépségben és borzalmakban gazdag világ felszámolódásának, egykor élő jelentései felszívódásának, egy komplett civilizáció szétszivárgásának összefüggésében látom értelmezhetőnek. De az *Isteni színjátékkal* való összevetés további, önálló kutatási feladat. Az Oostendében olvasott, meg nem nevezett könyv elmosódott jelentései fölött az írás lüktető ritmusa hullámszik, akár a tenger.

Irodalom

Bárány Tibor – Gács Anna – Károlyi Csaba – Puskás Panni. 2022. ÉS-kvartett: Danyi Zoltán *A rózsákról* című regényéről. *Élet és Irodalom* 66 (28): 20–21.

Bocsik Balázs. 2022. „Nem gondoltam volna, hogy megnőhet”. *Pannon Tükör* 27 (3): 90–92.

Danyi Zoltán. 2021. *A rózsákról*. Budapest: Magvető.

Danyi Zoltán – Radics Viktória. 2022. Zentai rózsák – Beszélgetés Danyi Zoltán íróval, költővel. *PesText Festival*, <https://www.youtube.com/watch?v=vg-VMBNZFNk> (2022. okt. 12.)

Radics Viktória. 2022. Egyetlen tudatunk szaggatása. Danyi Zoltán: *A rózsákról*. Magvető, 2021. *litera.hu*, jan. 1. <https://litera.hu/magazin/kritika/egyetlen-tudatunk-szaggatasa.html> (2023. máj. 8.)

MEANINGS BASED ON ZENTA IN THE DANYI ZOLTÁN'S NOVEL *A RÓZSÁKRÓL (ABOUT THE ROSES)*

A characteristic ambiguity of Zoltán Danyi's novel is that the storytelling perspective is quite "navel-gazing", while unexpectedly and significantly the Vojvodina Hungarian horizon of the storyteller comes into the limelight. My research topic is not without any risk: it attempts to match meanings and certain elements of space in a work of fiction, while these meanings can evolve only in interpretations that identify the

model of the anonymous town with Senta (Zenta) in the novel, and this way also activating meanings which follow from the structure, size and distances, space hierarchy and microculture of the settlement. Starting from the fact that while in the process of creation of fictional worlds, the recipient's experiences from other cultural subsystems get inevitably activated, it seems relevant in the readings of Danyi's novel to picture the possible meanings of merely named or only suggested silent locations. The narrator's craggy mechanisms of selection, his meaningful silence and reticence further encourage inquiries into laconic utterances related to the place. *Keywords:* the poetics of space, local codes, denominations, narrative selection

„SENĆANSKA” ZNAČENJA U ROMANU *A RÓZSÁKRÓL* (*O RUŽAMA*) ZOLTANA DANJIIJA

Specifična kontradiktornost romana Zoltana Danjija leži u pripovedačkoj perspektivi, koja je prilično „pupčana”, istovremeno neočekivano i značajno dolaze do izražaja vojvodansko-mađarski horizonti pripovedača. Tema ovog rada nije bez rizika: autor pojedinim elementima prostora fiktivnog dela *želi* da pripiše značenja, koja se javljaju samo u iščitavanjima koji povezuju neidentifikovani model grada u romanu sa Sentom, te na taj način aktiviraju značenja koja proizlaze iz strukture, dimenzija, proporcija, prostorne hijerarhije, mikrokulture ovog naselja. Polazeći od toga da se pri stvaranju fiktivnih svetova u iščitavanjima neminovno aktiviraju drugačiji kulturni podsistemi koji potiču od iskustava čitaoca, u iščitavanjima romana Zoltana Danjija čini se relevantnim predočavanje mogućih značenja koja se odnose na tek imenovane ili samo pomenute, a istovremeno neme lokacije u romanu. Markantni selektivni mehanizmi pripovedača, njegova značajna ćutanja i prećutkivanja čine opravdanim analize koje se odnose na nedorečena saopštenja u vezi sa prostorom u romanu.

Ključne reči: poetika prostora, lokalni kodovi, imenovanje, narativna selekcija